

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย
The Monk's Role in Social Development, Chiengklom Sub-District,
Pakchom District, Loei Province

พระพรพล วิถีธรรม^{1*} เสาวภา สุขประเสริฐ² พรสวรรค์ ศิริกัญจนารณ³
PhraPacharapol Withitham^{1*} Saowapa Sukprasert² Pornsawan Sirikanjanaporn³
Corresponding author's E-mail: nachom_nu@hotmail.com^{1*}

(Received: August 1, 2018; Revised: January 15, 2019; Accepted: June 10, 2019)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับความคาดหวังของประชาชนในเขตตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม 2) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทที่คาดหวังกับบทบาทที่เป็นจริงของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม และ 3) เพื่อค้นหาข้อเสนอบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. บทบาทที่คาดหวังของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม รองลงมาคือด้านศึกษาสงเคราะห์ และด้านสามัคคีธรรม ส่วนบทบาทที่เป็นจริงของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่ค่าเฉลี่ยสูงสุดถึงต่ำสุด คือด้านสุขภาพอนามัย ด้านสันติสุข และด้านสามัคคีธรรม ตามลำดับ
2. บทบาทที่คาดหวังมากกว่าบทบาทที่เป็นจริง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. ข้อเสนอบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ดังนี้ พระสงฆ์ควรจัดให้มีการปฏิบัติธรรมพัฒนาจิต พระสงฆ์ควรสนับสนุนการออกกำลังกายในชุมชน พระสงฆ์ควรเป็นที่พึ่งทางใจให้แก่ประชาชนและคอยให้คำปรึกษาในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์ การพัฒนาสังคม

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the people's expectation level in Chiengklom Sub-district, Pakchom District, Loei Province, on the monk's role in social development, 2) to compare the monk's expected role in social development, and 3) to explore the recommendations for the monk's roles in social development. The research findings found that :

1. The monk's expected roles in social development was clearly found in overall aspect at a high level. The highest mean found was the moral and culture. It was followed by the welfare education, fellowship.

¹ นักศึกษาลัทธิสุตฺตวิธานศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

²⁻³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

¹ M.A. candidate, Social Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University

²⁻³ Lecturers, Social Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University

Furthermore, the monk's actual roles in social development was evidently found in overall aspect at a moderate level. The highest mean was the hygiene, then followed by the peacefulness, fellowship respectively.

2. The expected roles were higher than the actual roles with the statistical significance at .05 level.

3. The recommendations for the monk's roles in social development were as follows. The Dharma practice for mental development. The monks should support the exercise in the community. The monks should be the people's mental supporters.

Keywords: the monk's roles, social development

ความเป็นมาของปัญหา

สถาบันสงฆ์ เป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทและความสำคัญ ต่อวิถีชีวิตของคนไทย นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เริ่มเข้าสู่ดินแดนแหลมทอง อันเป็นประเทศไทยปัจจุบัน ราวปีพุทธศักราช 303 (จำนวนของประเสริฐ, 2554) พระสงฆ์จึงเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาและเป็นที่เคารพของพุทธศาสนิกชนตลอดมา ซึ่งเป็นกลุ่มของสังคมที่มีข้อปฏิบัติที่เคร่งครัดกว่าคนในสังคมอื่นๆ หรือ อาจเรียกได้ว่า เป็นผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการของชุมชน เนื่องจากพระสงฆ์ได้รับการยกย่องเป็นองค์กรชั้นพิเศษในกลุ่มชุมชนทั่วไป และอาจมองได้ว่าเป็นเทวบุคคลในชุมชน แม้กลุ่มชุมชนศาสนาอื่นยังให้ความนับถือเนื่องจากเห็นข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ที่ได้ให้กับสังคมต่างๆ กอปรกับยังได้ช่วยจรรโลงสังคมให้มีความสงบ รู้จักสร้างความคิด ให้ความซื่อ รู้จักความพอดี พองาม รู้จักแนวทางในการดำเนินชีวิต และที่สำคัญที่สุดคือ ให้สังคมรู้จักคำว่าให้อภัยแก่กันและกัน สืบมาถึงปัจจุบัน สังคมไทยและสังคมโลกต่างก็มีแนวทางพุทธศาสนาโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำและปฏิบัตินำสังคมตลอดเรื่อยมา (พระมหากิตติ สุจิตโต (สร้อยมาลา), 2555)

ปัจจุบันวัฒนธรรมอันดีงามของไทยเริ่มเสื่อมถอยและสังคมไทยมีแนวโน้มเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมมากขึ้น อาทิ การให้คุณค่ากับความ

สนุกสนาน และความสะดักสะบาย ละเลยเรื่องวินัย มีความเห็นแก่ตัว ไม่รู้จักเสียสละ ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และขาดความรับผิดชอบ นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มการเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเข้ามาของแรงงานต่างชาติที่ก่อให้เกิดการนำเอาวัฒนธรรมต้นทางผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบกับความเคลื่อนไหวของกระแสวัฒนธรรมโลก ความก้าวหน้าในการติดต่อสื่อสาร การขยายตัวของเครือข่ายทางสังคมออนไลน์ ส่งผลให้มีทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อวิถีชีวิตทัศนคติและความเชื่อในสังคม ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กระบวนการเรียนรู้และพฤติกรรมกรการบริโภคของคนในประเทศ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนที่รวดเร็วด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบันทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับสถาบันสงฆ์ลดน้อยลง โดยเฉพาะในชุมชนเมือง แต่ก็ยังคงมีบางส่วนเช่นในชนบทบางแห่งที่ยังคงรักษาสภาพสังคมแบบดั้งเดิมไว้ได้อยู่

จังหวัดเลยเป็นจังหวัดชายแดน ตั้งอยู่เหนือสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 520 กิโลเมตร เป็นจังหวัดชายแดนที่ติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำโขง และ

แม่น้ำเหือง เป็นเส้นกั้นอาณาเขตยาวประมาณ 123 กิโลเมตร ซึ่งเมื่อพิจารณาลักษณะทางภูมิศาสตร์ และลักษณะทางสังคมของจังหวัดเลยแล้ว พบว่า จังหวัดเลย ยังคงเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับพระพุทธศาสนา มีการใส่บาตรข้าวเหนียวทุกๆ เช้า ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดเลย มีการจัดงานประเพณีออกพรรษาที่อำเภอเชียงคาน และประเพณีสงกรานต์ในเทศกาลสงกรานต์ เป็นต้น โดยในสังคมชนบทยังมีการพึ่งพาอาศัยพระสงฆ์เป็นหลักและเป็นที่ยึดเหนี่ยวได้จากงานบุญและเทศกาลทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นประเพณีที่ยังกระทำอยู่เป็นประจำ จนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ในสังคมชนบทจึงมีความคาดหวังต่อพระสงฆ์โดยแสดงบทบาทเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม โดยใช้ธรรมะในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญรุ่งเรืองในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสัมมาชีพ ด้านสันติสุข ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านกตัญญูกตเวทีตาธรรม และด้านสามัคคีธรรม เป็นต้น (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2546)

จากความเป็นมาที่ได้กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย ในการเผยแผ่และส่งเสริมด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม 2) ด้านสุขภาพอนามัย 3) ด้านสัมมาชีพ 4) ด้านสันติสุข 5) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ 7) ด้านกตัญญูกตเวทีตาธรรม และ 8) ด้านสามัคคีธรรม ซึ่งเป็นภาพรวมที่พระสงฆ์ควรจะมีบทบาทในการเผยแผ่ ส่งเสริม และพัฒนาสังคม ซึ่งจากการที่ผู้ศึกษาได้ศึกษาในพื้นที่ตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย พบว่า ถึงแม้ตำบลเชียงกลมจะยังคงเป็นสังคมแบบชนบทอยู่แต่ด้วยการพัฒนาทางเทคโนโลยี การรับวัฒนธรรมต่างชาติผ่านสื่อโทรทัศน์หรือสื่อทาง

อินเทอร์เน็ตย่อมส่งผลให้วิถีชีวิตผู้คนที่เคยผูกพันและศรัทธาในพระพุทธศาสนาเริ่มถอยห่างจากวัด และพระสงฆ์จะยังคงมีบทบาทในการพัฒนาสังคมเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนต่อไปอย่างไรในอนาคต การศึกษาความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้พระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาสังคมดั้งเดิมเช่นในอดีตที่ผ่านมา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคาดหวังของประชาชนในเขตตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทที่คาดหวังกับบทบาทที่เป็นจริงของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย
3. เพื่อค้นหาข้อเสนอบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนในตำบลเชียงกลม จำนวน 10 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากร 10,543 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนตำบลเชียงกลม ทั้ง 10 หมู่บ้าน จำนวน 370 คน ตามตารางการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie และ Morgan (Robert V. Krejcie and Eayle W. Morgan, 1970 อ้างถึงใน ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2551) และสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) ต่อจากนั้นผู้วิจัยใช้การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling)

โดยพิจารณาจากบุคคลที่เข้าวัด และไม่เข้าวัดให้มีสัดส่วนเท่าๆ กัน รายละเอียดตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนหมู่บ้าน ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

หมู่บ้าน	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
บ้านเชียงกลม	2,155	74
บ้านกลาง	1,703	60
บ้านโพนทอง	1,084	37
บ้านคอนสา	960	34
บ้านห้วยนา	1,156	41
บ้านปางคอม	1,813	64
บ้านชำไฮ	185	8
บ้านห้วยผักกูด	445	15
บ้านเหมืองทอง	315	11
บ้านสาร	727	26
รวม	10,543	370

ที่มา: ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เชียงกลม (2558)

1.3 กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาเชิงคุณภาพ เลือกกลุ่มประชากรที่เป็นตัวแทนโดยการเลือกแบบเจาะจง มีกลุ่มเป้าหมายรวมทั้งสิ้น 70 คน จากกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มอุบาสก กลุ่มอุบาสิกา และกลุ่มเยาวชน ทั้งคนที่มาวัดและไม่มาวัด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

2.1 แบบสอบถามบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามทัศนะของประชาชนในเขตตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย ทั้ง 8 ด้าน คือ 1) ศีลธรรมและวัณนธรรม 2) สุขภาพอนามัย 3) สัมมาชีพ 4) สันติสุข 5) ศึกษาสงเคราะห์ 6) สาธารณสงเคราะห์ 7) กตัญญูตถเวที่ตาธรรม และ 8) สามัคคีธรรม

2.2 แบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามทัศนะของประชาชนในเขตตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามแจกกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง และดำเนินการขอรับคืนแบบสอบถามด้วยตนเอง ภายใน 5 วัน นับตั้งแต่วันที่แจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง จากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับคืน ถ้ามีฉบับที่ไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยดำเนินการนำแบบสอบถามให้ผู้ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเพิ่มเติม จึงเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทั้ง 70 คน เก็บรวบรวมเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากนั้นตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ แบบสามเส้า (Triangulation) โดยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) ว่าข้อมูลที่ได้มาถูกต้องหรือไม่ โดยแหล่งที่พิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคลที่มีความต่างกัน แต่ได้ข้อมูลที่ตรงกัน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

4.1.1 วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแจกแจงความถี่ และคำนวณค่าร้อยละ แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

4.1.2 วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ซึ่งเป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวังของประชาชนในเขตตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย ที่มีต่อพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม นำเสนอผลการวิเคราะห์เป็นตารางประกอบคำบรรยาย

4.1.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของ

พระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมโดยใช้การทดสอบ t-test (Independent)

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากนั้นประมวลผลและนำเสนอในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. สถานภาพของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 370 เป็นชาย จำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 44.05 เป็นหญิง จำนวน 207 คน คิดเป็นร้อยละ 55.95 มีอายุต่ำกว่า 40 ปี จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 35.68 มีอายุ 40 ปี ขึ้นไป จำนวน 238 คน คิดเป็นร้อยละ 64.32 และมีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 321 คน คิดเป็นร้อยละ 86.75 มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 13.24

2. ระดับบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามทัศนคติของประชาชนในเขตตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย พบว่า บทบาทที่คาดหวังของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.14) โดยเรียงลำดับจากข้อที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด-ต่ำสุด คือ ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.32) ด้านศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.34) ด้านสามัคคีธรรม ($\bar{X} = 4.49$, S.D. = 0.42) ด้านสันติสุข ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.50) ด้านสุขภาพอนามัย ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = 0.55) ด้านสัมมาชีพ ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.44) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.35) และด้านกตัญญูตเวทิตาธรรม ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.40)

ข้อสรุปจากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อคิดเห็นดังนี้

2.1 พระสงฆ์ควรรักษาพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น รวมถึงการดำรงตนอย่างสมณะเพื่อเป็นต้นแบบในการอยู่อย่างพอเพียง และควรจัดให้มีการปฏิบัติธรรมพัฒนาจิต และแสดงพระธรรมเทศนาอย่างสม่ำเสมอ และส่งเสริมประเพณีไทยในเทศกาลต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำขอพรผู้ใหญ่ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น รวมถึงจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง เช่น ประเพณีฮีต 12 และควรวัดเป็นสถานที่เก็บรักษาและจัดแสดงภูมิปัญญาพื้นบ้าน

2.2 พระสงฆ์ควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน เช่น จัดอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน จัดอบรมพระพุทธศาสนาในวันอาทิตย์ จัดตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีในวัด มอบทุนการศึกษาให้แก่เยาวชนที่เรียนดีแต่ขาดทุนทรัพย์ สร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชนในวัด เช่น ห้องสมุดชุมชน ตั้งศูนย์การศึกษาครอบครัวและศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ประจำตำบล รวมถึงสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ เช่น จัดครูพระเข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นต้น

2.3 พระสงฆ์ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น โดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับความสามัคคีเพื่อรวมพลังสร้างความสามัคคี ควรสอดแทรกหลักธรรมอันจะก่อให้เกิดความรักและสามัคคีในชุมชน

2.4 พระสงฆ์ควรส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และพระสงฆ์ต้องวางตัวเป็นกลางทางการเมือง มีส่วนร่วมในการใช้หลักธรรมเพื่อลดปัญหาอาชญากรรมในชุมชน

2.5 พระสงฆ์ควรสนับสนุนการออกกำลังกายในชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์และชุมชน การสร้างลานกีฬาส่งเสริมสุขภาพ

การสร้างลานกีฬาต่อต้านยาเสพติด การ พัฒนาสวนสุขภาพชุมชนให้เป็นที่ออกกำลังกายหรือเป็นที่พักผ่อนประจำชุมชน รวมถึงให้การช่วยเหลือประชาชนด้านสาธารณสุข

2.6 พระสงฆ์ควรเป็นที่พึ่งทางใจให้แก่ประชาชนและคอยให้คำปรึกษาในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า เช่น การดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท รู้จักเกรงกลัวบาป เชื่อมมั่นในผลบุญและหมั่นทำความดี เป็นผู้คอยช่วยเหลือและชี้แนะเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น ร่วมมือกับภาครัฐในการจัดอบรมอาชีพด้านการเกษตร และพระสงฆ์จะต้องเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง สมถะ สันโดษ ไม่ฟุ้งเฟ้อและหลงในวัตถุ

2.7 พระสงฆ์ควรเป็นผู้นำในการสร้างสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชน เช่น ร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ในการสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชนขึ้นในวัด อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลตามประเพณีในท้องถิ่น ช่วยเหลือผู้ยากไร้ในชุมชนด้านปัจจัย 4 ตามความเหมาะสม

2.8 พระสงฆ์ควรจัดกิจกรรมวันสำคัญของชาติร่วมกับชุมชน เช่น วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ เป็นต้น ส่งเสริมและยกย่องบุคคลที่มีความกตัญญูเพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน ปลูกฝังให้ประชาชนรักชาติ ศรัทธาในพระพุทธศาสนาและมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ แนะนำให้เยาวชนปฏิบัติตามหลักธรรมของความกตัญญูตถเวที

3. บทบาทที่เป็นจริงของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.47$, S.D. = 0.20) โดยเรียงลำดับจากข้อที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด-ต่ำสุด คือ ด้านสุขภาพอนามัย ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = 0.62) ด้านสันติสุข ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.54) ด้านสามัคคีธรรม ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.61) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 0.50) ด้านศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.42$, S.D. = 0.61) ด้าน

สัมมาชีพ ($\bar{X} = 3.31$, S.D. = 0.73) ด้านกตัญญูตถเวทีตาธรรม ($\bar{X} = 3.20$, S.D. = 0.45) และด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม ($\bar{X} = 3.02$, S.D. = 0.52)

ข้อสรุปจากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อคิดเห็นดังนี้

3.1 พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทที่สำคัญในการสนับสนุนการออกกำลังกายในชุมชน เช่นที่บ้านเชียงกลม มีการสร้างลานกีฬาส่งเสริมสุขภาพ ให้เป็นที่ออกกำลังกายหรือเป็นที่พักผ่อนประจำชุมชน นอกจากนี้พระสงฆ์ในตำบลเชียงกลมยังให้การช่วยเหลือประชาชนด้านสาธารณสุข เช่น การใช้สถานที่ภายในวัดเป็นสถานที่ในการจัดตั้งศูนย์สุขภาพชุมชน

3.2 พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทในการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยการเทศนาอบรมอุบาสก อุบาสิกาที่ไปทำบุญ ใช้หลักธรรมเพื่อลดปัญหาอาชญากรรมในชุมชน เช่น การแนะนำให้ประกอบสัมมาอาชีพ การสอนให้รู้บาปบุญคุณโทษ เป็นต้น

3.3 พระสงฆ์มีการสร้างความสามัคคีในชุมชนหลายๆ ด้าน เช่น การเป็นหลักในการจัดงานบุญประเพณี ซึ่งจะรวมความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน

3.4 พระสงฆ์มีการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างเต็มที่ในการบำเพ็ญกุศลตามประเพณี ตลอดจนเป็นผู้นำในการสร้างสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชน เช่น การร่วมจัดทำผ้าป่าเพื่อสร้างห้องสมุดให้แก่โรงเรียน หรือสร้างอาคารเรียน เป็นต้น

3.5 พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน มีหลายๆ โครงการ/กิจกรรมที่ได้จัดขึ้นในตำบลเชียงกลม เช่น จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในวัดหรือใกล้เคียง จัดอบรมพระพุทธศาสนาในวันอาทิตย์ จัดตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีในวัดรวมถึงส่งเสริม

การเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มอบทุนการศึกษาให้แก่เยาวชนที่เรียนดีแต่ขาดทุนทรัพย์ สร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชนในวัด เช่น ห้องสมุดชุมชน ตั้งศูนย์การเรียนนอกระบบและศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ประจำตำบล และยังได้สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ

3.6 พระสงฆ์ได้มีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษาด้านการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า เช่น ส่งเสริมการทำความดี เทศนาอบรมประชาชนในวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ คอยช่วยเหลือและชี้แนะเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ

3.7 พระสงฆ์มีการปฏิบัติได้ดีในการปลูกฝังให้ประชาชนรักชาติ ศรัทธาในพระพุทธศาสนาและมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ แนะนำให้เยาวชนปฏิบัติตามหลักธรรมของความกตัญญูกตเวทิต์ โดยอบรมเยาวชนให้มีความกตัญญูกตเวทิต์ ระลึกถึงพระคุณบิดามารดา ตอบแทนคุณผู้มีอุปการคุณ และอบรมให้เยาวชนรู้จักอ่อนน้อมและเคารพต่อผู้อาวุโส

3.8 โดยภาพรวมแล้วพระสงฆ์ยังคงเป็นผู้นำในการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ในตำบลเชียงกลม และยังให้ความเห็นว่าวัดยังคงเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งด้านศาสนา ความเชื่อ และสถานที่เก็บรักษาจัดแสดงภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวตำบลเชียงกลมอีกด้วย

4. การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามทัศนะของประชาชนในเขตตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย พบว่าโดยรวมทุกด้านมีค่า p คำนวณ เท่ากับ .00 ซึ่งน้อยกว่า .05 ส่วนค่าเฉลี่ยบทบาทที่คาดหวังโดยรวม เท่ากับ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.14) ค่าเฉลี่ยบทบาทที่เป็นจริงโดยรวม เท่ากับ ($\bar{X} = 3.47$, S.D. = 0.20) แสดงว่าภาพรวมบทบาทที่

คาดหวังมากกว่าบทบาทที่เป็นจริง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อพิจารณาค่า p คำนวณทุกรายการน้อยกว่า .05 และค่า t ทุกรายการของบทบาทที่คาดหวังมากกว่าค่า t บทบาทที่เป็นจริง แสดงว่าค่าเฉลี่ยบทบาทที่คาดหวังมากกว่าบทบาทที่เป็นจริง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สรุปได้ว่าบทบาทที่คาดหวังกับบทบาทที่เป็นจริงของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามทัศนะของประชาชน ในเขตตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย โดยรวมแตกต่างกันซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย

อภิปรายผล

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากระดับบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามทัศนะของประชาชนในเขตตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้านบทบาทที่คาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง ผลการวิจัยเชิงปริมาณดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ประชาชนยังมีความคาดหวังในการให้พระสงฆ์มีส่วนช่วยพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ ครอบคลุม แต่การปฏิบัติยังอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งประชาชนยังคงมุ่งหวังและคาดหวังกับพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม นอกเหนือจากหน้าที่หลักคือการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน และการอบรมศีลธรรมสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอรุณธวารโสภิต (2553) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ในเขตอำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ระดับบทบาทอยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของพระสงฆ์เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนา

ชุมชนในเขตอำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม พบว่า พระสงฆ์ควรมีโอกาสเข้าร่วมในการบริหารจัดการศึกษาตามสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการเผยแผ่ศาสนาธรรมมากขึ้น โดยควรจัดกิจกรรมสร้างความเข้าใจที่ดีเกี่ยวกับพุทธศาสนากับเยาวชนข้าราชการ และประชาชน เพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างสอดคล้องกับภาวะปัจจุบัน พระสงฆ์ควรเป็นผู้นำในการจัดงานบุญประเพณี และเสริมสร้างวัฒนธรรมให้ประชาชนได้ปฏิบัติอย่างถูกต้องตามจารีตประเพณีที่แท้จริง โดยไม่บิดเบือนไปจากเดิมตามที่ได้ปฏิบัติกันมาแต่โบราณ พระสงฆ์ควรจัดกิจกรรมการเจริญสติ การทำสมาธิ และอบรมสั่งสอนแก่ประชาชนในชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหากิตติ สุจิตโต (สร้อยมาลา) (2555) ที่ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอมะขาม โดยรวม ระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชน มากกว่าครึ่ง คิดเป็นร้อยละ 67.54 มีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา มีทัศนะในระดับมากและระดับน้อยใกล้เคียงกัน โดยระดับมากมีร้อยละ 17.80 และระดับน้อยมีร้อยละ 14.66 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครองของพระสงฆ์ ประชาชนมากกว่าครึ่ง คิดเป็นร้อยละ 60.21 มีทัศนะต่อด้านการปกครองอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา มีทัศนะอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 24.08 และระดับน้อย ร้อยละ 15.71

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามทัศนะของประชาชนในเขตตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย พบว่า

ค่าเฉลี่ยบทบาทที่คาดหวังมากกว่าบทบาทที่เป็นจริงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สรุปได้ว่าบทบาทที่คาดหวังกับบทบาทที่เป็นจริงของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามทัศนะของประชาชน ในเขตตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย โดยรวมแตกต่างกันตรงตามสมมติฐานการวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของญาภา เพ็จนาลน (2553) ที่ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชน ในเขตอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า 1) บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2) ประชาชนในเขตอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐมที่มีระดับการศึกษารายได้ และอาชีพ ต่างกัน เห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ส่วนประชาชนที่มีเพศและอายุต่างกัน เห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ส่วนประชาชนที่มีเพศและอายุต่างกัน เห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน พบว่า ประชาชนในเขตอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม เห็นว่าพระสงฆ์ควรอบรมให้ความรู้ด้านพุทธศาสนาและศีลธรรมแก่ประชาชน รองลงมาคือ พระสงฆ์ควรประพฤติปฏิบัติกิจของสงฆ์อย่างเคร่งครัด และพระสงฆ์ควรเป็นต้นแบบในการประพฤติปฏิบัติที่ดี

3. ผลจากการวิเคราะห์ข้อเสนอบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ประชาชนมีความคาดหวังที่จะให้พระสงฆ์มีบทบาทในด้านต่างๆ ที่จะช่วยในการพัฒนาสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุจิตธรรมนิวิฐ (2554) ที่ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน: กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลอง

จังหวัดแพร่ ผลการศึกษา พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนตั้งแต่สมัยโบราณ เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งพุทธธรรมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุข ความสัมพันธ์ที่พระสงฆ์ กับชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน พระสงฆ์ยังมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เพื่อเที่ยวจาริกออกแสดงสังฆธรรมคำสอนของพระ ศาสดาให้แก่ชาวโลกได้เรียนรู้ และรับรู้สู่การปฏิบัติ พระสงฆ์มีหน้าที่ในการศึกษา การเผยแผ่ และการ สงเคราะห์ อีกทั้งยังมีหลายภาคส่วนเข้ามาร่วมดำเนินการ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนมากขึ้น ผล การศึกษาจากการสัมภาษณ์ พบว่า พระสงฆ์ในตำบลทุ่ง แล้ง ได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักธรรม 8 ด้าน คือ 1) ด้านการส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม และ วัฒนธรรมประเพณี 2) ด้านสุขภาพอนามัย 3) ด้านสัมมา อาชีพ 4) ด้านสันติสุข 5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 6) ด้านสาธารณะสงเคราะห์ 7) ด้านกตัญญูกตเวทิตา ธรรม 8) ด้านสามัคคีธรรม ผลการศึกษา พบว่า ระดับ ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 3 ด้านพบว่า ด้านการให้ ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาและ การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจ พอเพียง ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญ ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของท่านด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านการเป็นแบบอย่าง ที่ดีในเรื่องการเป็น พระสงฆ์นักพัฒนา และใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนิน กิจการต่างๆ ของวัดที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์ ปรับปรุง พัฒนาวัดโดยให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วม เสมอ และด้านการสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานจาก ภาคส่วนต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนที่มี ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์สามารถเป็นผู้ประสานระหว่าง ประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ให้เกิดความเข้าใจนำไปสู่

การพัฒนาที่แท้จริงได้ ปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ใน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามความคิดเห็น ของพระสงฆ์เอง ได้แก่ การขาดความรู้และข้อมูลที่จำเป็น เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พฤติกรรมของพระสงฆ์ ที่มี ความสมถะน้อยลง และประชาชนเข้าวัดน้อยลง ข้อเสนอแนะจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ควรให้ทุกภาคส่วน ร่วมมือกันอย่างจริงจังในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อลดผลกระทบทางลบที่จะ เกิดขึ้นกับประชาชนจากกระแสโลกาภิวัตน์และอิทธิพล ของสื่อยุคใหม่

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย พบว่า บทบาทที่คาดหวังของ พระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม รองลงมาคือด้านศึกษาสงเคราะห์ และด้านสามัคคี ธรรม ส่วนบทบาทที่เป็นจริงของพระสงฆ์ในการพัฒนา สังคมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด ถึงต่ำสุด คือด้านสุขภาพอนามัย ด้านสันติสุข และด้าน สามัคคีธรรม ตามลำดับ ส่วนการเปรียบเทียบบทบาทที่ คาดหวังกับบทบาทที่เป็นจริงของพระสงฆ์ในการพัฒนา สังคม พบว่า บทบาทที่คาดหวังมากกว่าบทบาทที่เป็น จริง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผู้ให้ สัมภาษณ์ให้ข้อเสนอแนะว่า พระสงฆ์ควรจัดให้มีการ ปฏิบัติธรรมพัฒนาจิต พระสงฆ์ควรสนับสนุนการออก กำลังกายในชุมชน พระสงฆ์ควรเป็นที่พึ่งทางใจให้แก่ ประชาชนและคอยให้คำปรึกษาในการดำเนินชีวิตอย่าง มีคุณค่า

ข้อเสนอแนะ

1. แต่ละสถานศึกษาควรประสานงานให้มี พระสงฆ์สอนศีลธรรมเข้าไปให้ความรู้อย่างสม่ำเสมอ

โดยอาจประสานความร่วมมือผ่านมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้มีบทบาทในสถานศึกษาเพิ่มมากขึ้น มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตพระสงฆ์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

2. พระสงฆ์ควรสร้างความตระหนักในการร่วมมือกันของประชาชน ส่วนราชการ ตลอดจนเอกชนทุกภาคส่วน ในการพัฒนาสังคมตำบลเชียงใหม่ให้เกิดความร่วมมือ

3. ควรมีการศึกษาวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์โดยตรง เพื่อให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จำนง ทองประเสริฐ. (2554). *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์*. กรุงเทพฯ: ดวงแก้ว.

ญาฎา เพ็งนาเลน. (2553). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอสภาพาน จังหวัดนครปฐม* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, นครปฐม.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2551). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี.

พระครูสุจิตตธรรมนิวิฐ (สมจิตฺร อธิปญฺโญ). (2554). *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน: กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลองจังหวัดแพร่* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

พระครูอรุณสารโสภิต. (2553). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม.

พระมหากิตติ สุจิตฺโต (สร้อยมาลา). (2555). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, จันทบุรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). *ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12* [เอกสารประกอบการระดมความคิดเห็นทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12]. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2546). *คู่มือการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล*. กรุงเทพฯ: กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเชียงใหม่. (2558). *แผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบล 3 ปี ตำบลเชียงใหม่ อำเภอป่ากษม จังหวัดเลยปี 2558-2560*. เลย: ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเชียงใหม่.